

SZENTFÖLD – 2008 JANUÁR

Régi vágyam teljesült. Legalább negyven éves. Amikor a Zarándok-ot fordítottam („A zarándok elbeszélései”), amikor a zarándok arról beszél, hogy ideje indulni a szent Jeruzsálembe, erről álmodoztam én is. De hogy lehet oda eljutni? Határok vannak, háborúk, ellenségeskedés... Tíz évre rá, amikor megírtam szándékomat Nicolas Eggender apát úrnak a jeruzsálemi Dormitio (Mária elszenderülése) apátságba, s a zarándok soraival zártam a levelet, jött a válasz, barátsággal: Ideje Jeruzsálembe menni, – szívesen látunk!

Bécsből lehetett volna repülni, Budapestről nem volt még járat. Az EL AL – az izraeli – légitársaság pultjánál Bécsben robbantottak. Szertefoszlottak az álmaim.

Majd később, a kilencvenes évek elején lehetett volna mennem. Időm nem volt. Mindenféle teendő, iskolák, előadások: majd később... Az idő pedig röpi, betöltöttem a hatvanadik évemet, hatvanöt is elmúltam már, hatvanhat még nem. Édesapám temetésének napja van. Tihanyban vagyunk, délelőtt van még – a temetés délután lesz. Mindenféle szervezés, rendezés, telefonálás – s közben kapok egy hívást. Egyik volt diákom felesége, É. Ili hív: Atya, szentföldi utunk lesz januárban. Van hely. Nincs kedved velünk jönni? – Várj tíz percet, visszahívlak! – mondom. De ne, ne várj: megyek!

Apám biztatása? Ajándéka?

Borongós tél van, mindenütt csúsznak az utak. Vasárnap négykézláb is alig lehetett eljutni a templomba. Kedden reggel, hét órára a repülőtérre kell lenni. Barátságtalanul sötétek a reggelek. Nem merek arra vállalkozni, hogy hajnalban menjünk föl. Inkább előtte, hétfőn délután. Jobbról-balról sötétek a kásás, jeges Balaton. Besötétedik, amíg a komp átér a túl partra. Az autópályán már esni kezd az eső. A hőmérséklet fagypontra kerül.

Nem sokkal hat óra után a tanulmányi házban vagyunk. Tibi segíti a csomagomat, gurulós, húzó káros kis bőrönd, Burckban vettem (olcsó volt, örültem is). Van egy válltáskám meg a fényképező felszerelés. A napokban kaptam még egy nagy kapacitású memória-kártyát: több, mint kétezer fotót tudok majd készíteni!

Maurus atya, Ny. Maurus, a budapesti bencés tanulmányi ház mostani vezetője is útitárs lesz. „Betlehembe ne menjünk, feltaláljuk...” szól az ének a kápolnában. A vacsoránál finom élcélődéssel idézik az éneket: minek elutazni?

De hát elhatároztuk, vágyakozunk utána. Hajnal van már, lezuhanyozom, összecsomagolok, visszatesszem a táskámba a kis ikont, a máriapócsi Mária-képet. Elrendezek mindent, előkészítem az útlevelet, repülőjegyet. Hideg van, tapogatózva, apró lépésekkel csúszkálók ki a ház elé. P. István atya vár már odakinn, a mellékutca-ban áll az autó, amit gondnoka - volt pannonhalmi diák – vezet. Még egy útitárs, P. Béla, a Szatmárnémeti melletti görögkatolikus lelkész. Bepréselődünk a Suzukiba, négy utas csomagjai meg hát mi magunk, nagykabátban, télen...

Ködös az út. Az Üllői úton megyünk, alig látni az útjelző táblákat. Ferihegy 2B, - az idegen gépek innen indulnak. A szokásos repülőtéri nyüzsgés. Biztonságiak mindenütt. „Interjú” mindenkivel a beszállás előtt. Fialat hölgyek, férfiak – egymás közt ivritül beszélnek – tökéletes magyarsággal kérdeznak, külön-külön, hosszadalmasan. Hová? Miért? Miből? Ha el akar utazni Izraelbe, akkor egyszerűen csak bejelenti, s pénzt kér rá? Ki ismerőse van Izraelben? Meglátogatja-e? Küldött-e valaki valamilyen ajándékot? Levelet? Stb... Ki csomagolta össze a bőröndömet? Volt-e másnak a kezében?

A csoport kezd összekovacsolódni. A várakozásban, a feszültségben néhány szó ide is, oda is. Egyre több ismerősöm ismerősével találkozom. Béla, V. Ili férje is utazik. E. László sebészorvos, P. István diakonusa feleségével, - egy házaspár, akivel tíz évvel ezelőtt Dörgicsén egy halászlé-főzés közben találkoztam. Két korosabb hölgy a Szigetközből – velük is van közös ismerősöm.

„Átvilágítás” a csomagfelvétel és jegykezelés után.

Kabátot, dzsekit, övet le, mindent ki a zsebből, át a fémkereső kapun, kézi csomagjaim pedig a röntgengéphez. A 19-es kapunál várakozunk, ki így, ki úgy. Megismerkedem az ötödik pappal, aki a csoporthoz tartozik: fiatal bazilita szerzetes, Sz. Ábel, szolgálati helye most éppen Budapest. Maurusnak is akad természetesen ismerőse: valakit még a Kassai térről ismer, ottani káplánkodása idejéből.

A repülőtérre mindig találkozni ismerőssel. Egy ősz hajú, gomba fejű úr, rám köszön, tegez, ő Londonba készül. Honnan ismerem? (A repülőgépen ülök már, amikor bevillan, nézve a kopár tájat, majd a tengert: alighanem Óbudavárról ismerem, s nyáridőben családjával a tihanyi templomból. De hogy hívják?)

Hosszú a várakozási idő a 19-es kapunál. A mi gépünk még ide se érkezett. Késik. Majd megérkezik, az üvegfallal oldalán a kiszálló utasok tűnnek föl. Szakállas, kalapos, hosszú kabátos ortodox zsidók, divatosan öltözött fiatal hölgyek, a világ bármely tájáról ismert kinézetű fiatalok, hátizsákkal, diplomata-táskás, nyakkendősek urak,

piros sállal kétszer körültekert nyakú művészek.

Köd van odakinn. Idebenn pedig szinte mindenki lázasan telefonál. Hogyan lehetett élni mobiltelefon nélkül? Sokan már el sem tudják képzelni, hogy lehetett. S talán jobban.

Felszállunk a ködben, egy órás késéssel. Egyre világosodik. Kivillan egy pillantásra a Szabadság hegy. Majd ismét felhők. Semmi sem látható, csak a felhők hullámai odalenn. Akár a befagyott Balatonra esett hó is lehetne, miután megmozgatta az északi, majd a keleti szél.

Egyszerre odalenn hosszú vonalak tűnnek föl, majd kivehető, hogy szántóföldeket határolnak ezek az utak. Vakító élesen süt a Nap, a felhőkön az árnyékok borotvaélessé válnak.

A mellettem ülő leány Morton: Az Üdvözítő című könyvét olvassa. Kosáryné Réz Lola fordította, a nemrég elhunyt Kosáry Domokos akadémikus, történész édesanyja. Valamikor nekem is volt a kezemben ez a kötet.

Odalenn vízpart látszik, egészen kék a tenger. Nem messze repülhetünk a Boszporusztól. Hajók, egészen apró, fehér pöttyök, fehér csikkal mögöttük. Mindkét irányban. A másik part után megint hegyek, de most már

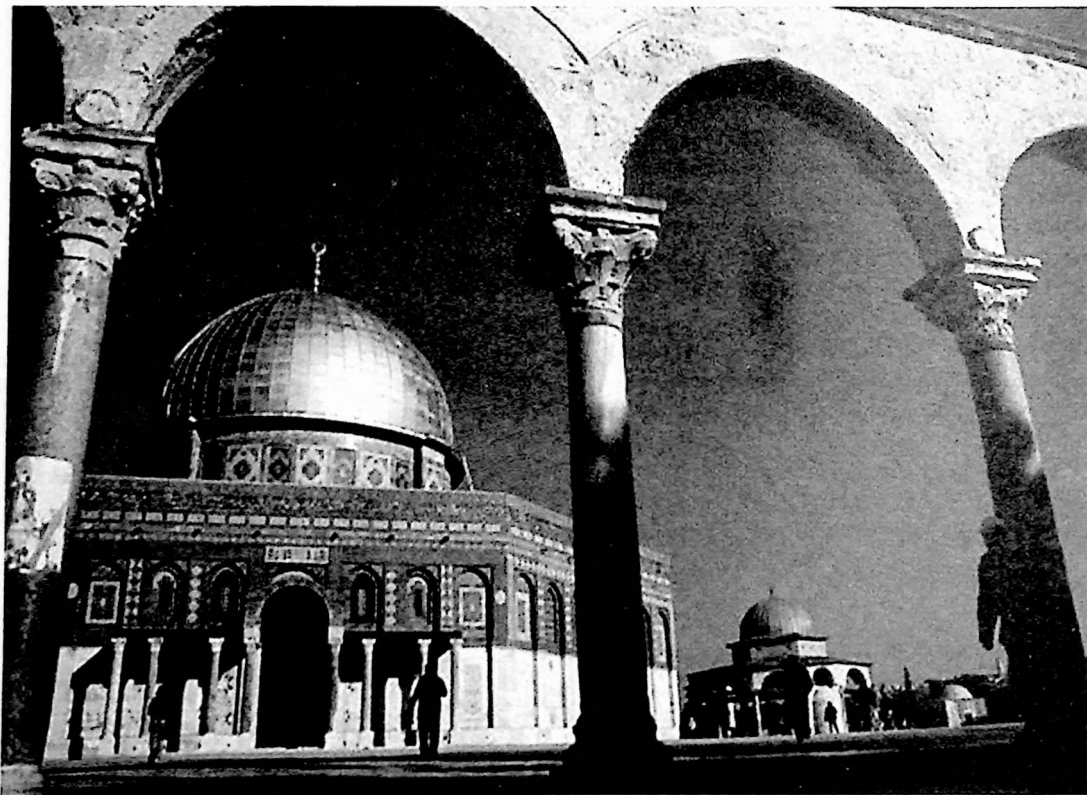
hó nélkül, kopáran. A velem egy sorban, a harmadik széken kabátjába, sálába burkolózó leány, fülhallgatóval a fején, héber betűs magazinnal a kezében, egyre vörösebben és egyre jobban izzadva gubbaszt. Fölöttem a képernyőn zsidó feliratos film, apácákkal, fiúkkal valamilyen tengerparton.

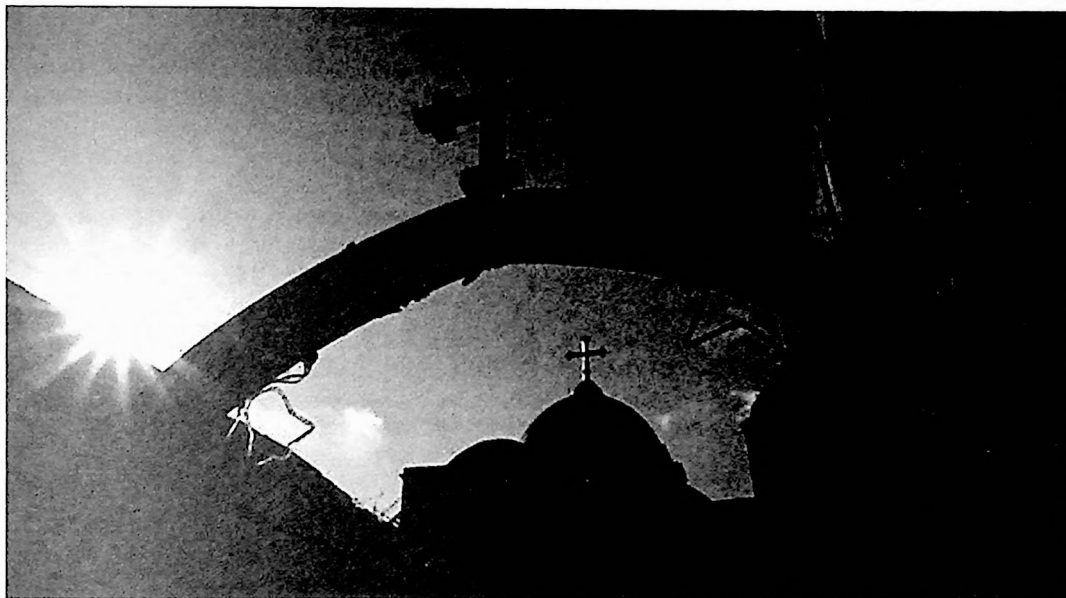
Ciprus felett járunk. Makariosz érsek jut eszembe, az egykori ciprusi állam- és egyházfő, a tavaly meghalt Berki Feriz egykori iskolatársa. Jó volna eljutni egykor Ciprusra is. (Meg még sok helyre. De most Jeruzsálemben készülünk. Ideje már.)

Felhők sűrűsödnek, a repülő dobál, rázkódik, remeg. Ismét tengerpart, alattunk Tel Aviv, felhőkarcolók, szabályosan kiépített tengerpart. Eső.

Három és fél órát repültünk. Amikor az ember a mozgó gép után ismét szilárd talajt fog, bizonytalanok az első lépések. Útlevel-ellenőrzés, majd irány a csomagkiadás. „Iseum Tours” feliratot tart valaki a kezében: várják a csoportot. Csomagom megérkezik, a felső fogantyúja helyén karmoló tüskék meredeznek. De megérkezett.

Beszállás a buszba, kellemes – váratlanul kellemes – a hőmérséklet. A fagyos reggelből mediterrán klímába

érkeztünk. (A Földközi tenger partján vagyunk, a keleti végében.) Minden repülőúttal együtt jár a hirtelen változás, egy egész más világban találjuk magunkat. Kopár fák otthon, esetleg zúzmarával, itt pedig zöld minden és virágos, pedig itt is tél van. A pálmafák pedig mintha képeskönyvekből léptek volna elénk.

Valamiért lemaradtam, s az utolsók között vagyok, akiknek csomagja a buszba kerül, s akik a buszra felszállnak. A leghátsó ülések legszélén, ablak mellett a helyem. Jól látni innen mindent. Nincs előttem feje senkinek, meg magasabban is ülünk. Béla, Ábel: a két görög pap és én. Ahogy kanyarog a busz, s megy a város utcáin, úgy jönnek egymás után az új benyomások és képek. Héber útjelző táblák, itt-ott angol kiírások. Héber feliratok az üzleteken. Más öltözékű emberek. Arab fejkendős asszonyok, férfiak: Arafat képe jelenik meg előttem. Fekete kabátos, hosszú pajeszos, fekete kalapos férfi... A gyerekek - a fiúk - közül is soknak a fején a kipa, a jellegzetes kis zsidó sapka. (Egy ilyet kellene majd vennem, emléknem.)

Jellegzetes a mi sapkánk is: „Kenes” feliratú fehér bézbólsapka, piros csikkokkal. Jeruzsálemben kötelező lesz viselni, mondja a vezetőnk.

Tel Aviv-val egybeépült Jaffó, a régi Joppe. Itt van az első közös imádságunk. A Szent Péter templomtól szépen rálátni a tengerre, Ariadné szikláira, meg a végtelenre. Valahol itt kapta Péter a figyelmeztetést: „Amit Isten tisztává tett, azt te ne tartsd tisztátalannak!” (Apostolok Cselekedetei, 10,15.) Most érzem először a Szentírás valóságát,

amikor a konkrét helyen járunk.

A templomot ferencesek gondozzák. A benti kvadrátúrában a közepén hatalmas pálmafának a tuskója. Egy virágcserep mellett tálka, vízzel, madáritató. Az oltár alatt betlehem, a bal oldali mellékoltáron: betlehem. Az oltárokon karácsonyfák, feldíszítve kéken, sárgán világító lámpácska-füzérekkel. Elalusznak, kigyulladnak, villognak, hol végigfut a fény alulról fölfelé, hol kihuny és nem világít semmi.

P. Pista a főcelebráns ezen a szentmisén. Ő a vezetője a zarándoklatnak. Zarándokok vagyunk, nem turisták. De inkább turistának érzem magam.

A mise közben eshetett az eső. Tócsák odakinn, alkonyi fények az utcán. Még nincs sötét, de már vége a napnak. Rábámulunk a tengerre, a sziklákat csapó hullámokra. Valahol itt állhatott Péter háza, itt lakhatott annál a bizonyos Simon nevű tímárnál. „Joppében volt a tanítványok között egy asszony, Tabitának hívták, ami annyit jelent, mint Dorkász, azaz gazella...” (ApCsel 11,36). Itt, Joppében élt, itt betegedett meg s halt meg. Ide hívták Pétert, aki megszólította: „Tabita, kelj fel!”

Müezzín éneke hömpölyög az utcák és a terek fölött. A tengerparti felhőkarcoló sor a fövényen és a tengerben tükröződik, a tükörképet nyaldossa a víz.

Tibériásig, a Galileai Tenger partján lévő szállás helyünkig hosszú még az út. Besötétedett. A buszban rózsafüzért imádkozunk. Erőteljesen vezet a buszt a sofőr, Nil, itt hátul úgy érzem, mintha száguldanánk. Vezetőnk,

a Gyergyószentmiklósról, Erdélyből húsz évvel ezelőtt áttelepült P. Tibor részletesen magyarul.

Hiába van térkép a kezemben, nehezen tudom elképzelni a tájat. Dombos a vidék, jó néhány „hegyre épült város” suhan el mellettünk. Autópályán rohanunk, majd kanyargós úton, aztán városba érünk, a Hotel Golan elé. Csomagjainkat felviszik a szobánk elé, miután ráragasztották a szobaszámot. Az egyik londoner oldalán pisztolytáska, benne pisztoly. Grape fruit lével kínálnak, nem gondoltam volna, hogy ennyire megszomjaztam. Először vacsora – P. atya az asztaltársait egy üveg borral kínálja, engem egy pohár sörrel lep meg. Vacsora-büfé, ki-ki választ, amit akar: furcsa, izetlen tyúkhús-karikát sikerül kiemelnem. Nem vettem észre, hogy halat is találhattam volna.

A szobám a 206-os, látszik a tó, bár már sötét van. A televízió végigzongorázom a csatornákat: orosz nyelvűt hármát vagy négyet is találok. De van 3Sat, CNN, TV5 is. Hideg a szobám. Észrevehettem volna, hogy be kell kapcsolni a légkondicionálót. Nem vettem észre. Valami állandóan zúg. Pontosabban: hol zúg, hol nem, mindig felébredek.

Az új nap hajóúttal kezdődik. Le a tóhoz, autóbusszal. Feltűnő, hogy a környezet mennyire rendetlen, ugyanakkor mennyire kiépitett minden. Valami furcsa bárka vár bennünket a kikötőben. A kormányos a végében, mintha uszályt vezetne. Ponyvák csattognak. A társaság nyüzsögve lép a hajóra. Ki előre igyekszik, ki a védettebb részben telepszik le. Megindulunk. Innen nézve úgy tűnik, mintha a tibériási dombot teljesen elfoglalnák a szállodák. Igen, idegenforgalomból élnek. Turistákból, zarándokokból.

Vezetőnk zászlót hoz, magyar zászlót. Ili kezében már a zászló, szól a magyar Himnusz, megpróbálunk egyenesen állni a mozgó hajón, valami szorongatja a torkunkat. Sirályok csapata fölöttünk, küszik föl a zászló: „Isten, áldd meg a magyart...” és „múltat s jövődöt...” Zúg a hajómotor, előkerül valamiféle lepény, a sirályok szinte megbolondulnak. Van, aki kezéből eteti a csapatot. Van mit fotózni. Megfordulok: ragyog a víz, fodros kis hullámok a tavon, odafönn az izraeli és a magyar zászló. (Később, már Tihanyban, amikor a táblára kitétem a felzászlózott hajócska képét, mondja valaki: „De jól észrevette az atya: a zászlók között ott a kereszt!” Valóban ott van, csak én akkor nem vettem észre. Ott a kereszt, a szentatyák írásában sokszor szerepel a kereszt mint árboc képe.)

Ezen a tavon hajózott Jézus és a tanítványok. Itt csendesítette le a vihart. Ezen a tavon gondolták kísértetnek a tanítványok a velük a sötétben a vízben járva szembe jövő

Jézust.

Kikötünk. Egy kiállító- vagy bemutatóhelyen gyorsan átmegyünk, a parkolójában a busz. Tovább, a Boldogságok Hegyére!

Itt én vezetem a liturgiát. „Boldogok a lelki szegények... boldogok a tisztaszívűek... boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért...” (Máté 5,1-11) Kicsi ez a templom, kör alaprajzú, kupolával. Sz. Ábel az igehirdető. Lendülettel, mintha gyerekmésén lennénk, úgy beszél, s vesz ki a zsebéből rongydarabot, amiből bábfigurát formál. - A Mi Atyánknál megpróbáljuk körbeállni a teret, s megfogjuk egymás kezét. Közünk van egymáshoz, boldogságkeresőknek.

Indiai ortodox püspök, papok jönnek. Nyüzsög a világ, nehéz lehántani a felszíni fecsegést. Mindenféle emberek, csoportok, olasz papok – az ő csoportjukkal jó néhány-szor összefutunk még. Odakinn egy kis köfalon ferences nővér ül, bámul a vízre. Alattunk bárka megy lassan tovább. S mi van túl... jut eszembe Babits verse: „Mi van túl minden tarkaságon, világon, virágon, ruhákon?” Így folytatja: „A semmi – vagy az Isten.”

A nővér itt, most, ezen a parton alighanem a láthatatlan Istent látja.

Virágot fotóznak, emberarcokat, tájat.

A „Hétforrás”-hoz, a „Heptapegon”-hoz megyünk. Ez Tabgha! Váratlan volt számomra, az előzetes menetrend szerint a következő napon került volna sorra. A kenyérszaporítás helye ez. Német bencés priorátus, Jeremiás a prior, Marienkron-ban beszélgettem vele sokat pár évvel ezelőtt. Ő is hívott, mint régen a jeruzsálemi apát.

Mielőtt bemennénk, elolvassuk a Kenyérszaporítás és a Magvető evangéliumát. Most Maurus olvas. Itt történt... Ez az „itt” lesz egyre határozottabb számomra az egész út folyamán. Kétezer éve történt, itt – és most is jelen van.

Aranyhalak a templom előtt az udvaron. Pálmafák. Kacska, páva a mozaikon a bazilika stílusú templomban. Meg a két hal és a kenyereskosár.

Jeremiást, a priort keresném, éppen külföldön van, mondja az angolul beszélő bolti eladó. Tihanyi naptárt hagyok számára egy üdvözléssel.

Németes rend és tisztaság ezen a helyen. A parkolóban azonban már ott a Közel-kelet rendetlensége.

Péter sziklájához megyünk. Arra a helyre, ahol Jézus megkérdezte Pétert: Simon, János fia, szeretsz-e engem: Te tudod, Uram, hogy szeretlek... (Vö. János 21,15-17)

Szabadtéri oltárok, egyik a másik után, ahogy megyünk le a tóhoz. Az egyik házikó tetején majom- és macska formájú (számomra meghatározhatatlan) állatok. Az utolsó oltárnál, Péter és Jézus szobrától nem messze angol

nyelvű szentmise egy csoportnak. Egy ferences atyával P. Pista szóba elegyedek, bemutatkozunk. Len a víz mellett beszívom a tó illatát. Megérintem a vizet. Rácsodálkozom a sziklára, amely bár lyukacsos, de mégis szikla, amire építeni lehet. Nem tökéletes, de mégis az, ami... Néhány kavicsot tesztek a zsembembe, meg kis kagylót. A tihanyi kecskekörmök közé kerülnek majd egy kis üvegtálba.

Kafarnaum, Kapernaum – itt van a zsinagóga, ahol Jézus tanított. Itt van Péter háza, ahol Péter (Simon) anyósa lázas betegen feküdt. A romok fölé egy bárkát formázó épületet emeltek, üvegfalán tükröződik a rom-zsinagóga bejárata. Meleg van, süt a nap. Lobog a johanniták piros keresztes zászlaja a kis kastély mellett. A romvárosban pedig turistacsoportok érik egymást. A zsinagóga bejáratánál tévéstáb forgat. Rácsodálkozom oszlopfökre, malomkörre, a pálmafa sugaras ágai mögött csillogó napra meg a rengeteg ciklámenre.

A bejárat mellett hosszú vörös szőnyeget terítenek éppen. Bush elnök Izraelbe érkezik, s azt mondják, Kafarnaumba is el akar jönni, hogy imádkozzon. (A Bush-látogatás pedig a mi jeruzsálemi úttervünket rövidíti meg, ha nem is ejti teljesen kútba.)

Tovább az úton: körülutazzuk a Genezáreti tavat. A Jordán deltája fölött megyünk, át a hídon. Nem szélesebb itt a Jordán, mint otthon a Rába. A Tisza hozzá képest hatalmas folyam...

Valahol itt (igen: itt) volt a gadarai megszállott, itt rohant a megvadult disznókonda a vízbe! – mutat egy helyre Tibor, a vezetőnk.

Mellettünk, fölöttünk a Golan fennsík. Harcok, csaták helye. Vezetőnk a közelmúltról részletesen beszél, akárcsak a bibliai időről. Meg a kibucok életéről. Egy volt kibuc étterme most az úti cél, Péter-hal lesz az ebéd. Amolyan sügérféle, tuskés hátúszóval, úgy harmincöt-negyen dekás egy-egy példány. Fűszeres saláták, négy fajta, kerülnek az asztalra. A végére pedig datolya. A Genezáreti tó halban gazdag, engedély sem kell, hogy horgásszanak. Ahogy ránézek a kibuc éttermének teraszáról a vízre, szembe velünk a túlsó parton Tibériás, alattunk a csillogó víz, és valóban látni, hogy nyüzsgőnek a halak.

A Boldogság-hegyi olasz csoport ide is megérkezik. Az étteremben – számunkra szokatlanul – sokan ebédelnek sapkában, kalapban. Most E. Laci vesz egy üveg bort, 15 dollárt fizet érte, s kínál körbe bennünket az asztalnál.

A turisták mindenütt fényképeznek. (Én is, bár nem tartom turistának magam... Vagy én is turista vagyok?) Sőt: fényképezkednek. De vannak helyzetek, amikor megértem. E. Laci a feleségét fényképezi a Genezáreti tó hátterével, majd fordítva, ő kerül a képre. Mindkettőjükről

készíttek fotót, közöset. De Sz. Ábel is szívesen áll be a fénybe: belőle sziluett látszik, a háttérben ragyog a tó. A Genezáreti.

A kibuchoz vezető út mentén még a Golan-fennsík harcaira emlékeztetnek kilőtt, kiégett autók, harckocsik.

Tovább a part mentén visz az út, vízi sportok kellékei a parton, most vitorlások is láthatók, egy éppen a vízben. A Jordán kifolyásánál vagyunk.

A parkoló hatalmas tömeg fogadására alkalmas. A fogadóépület bejárata előtt, oldalt fal, a falból csöveken csurog a Jordán vize, turisták töltik a flakonokat. Kapható üres flakon, kapható Jordán-vízzel töltött ugyancsak. Minden eladó, minden megvásárolható. Turistáknak.

Sirályok ülnek a köveken a folyó partján. Kiépített területen vagyunk, korlátok, amelyek a Jordán vízben bemelegítik az óhajtott sokaságot tereli. A zuhanyozót mutató ajtó mögül inkább fiatalnak mondható néger férfi lép ki, cipő a lábán, hosszú, fehér ing van rajta. Körülnéz, merre menjen. Egy fotós igazítja és kíséri. Lemegy a lépcsőn a folyó partjára. Bal kezével a kőnek támaszkodik, jobb keze a homlokán, a szemre előtt. Csendben figyelik a kíváncsi szemek. Aztán tovább lép. Leveszi cipőjét. A fotós egészen közel hozzá, a kezével eltakart arcát fényképezi. Belelép a vízbe. Lassan megy tovább, a folyás irányában a korlát mentén, míg arra a helyre ér, amelyik egy kicsit kiszélesedik. Föltekint, becsukja a szemét. Majd befogja az orrát és hanyatt fekszik a vízben. Majd még kétszer ugyanúgy. Aztán megrendült arccal jön lassú léptekkel ki a vízből, rátapad a fehér ruha, fekete bőre áttetszik a vizes ingen, amint testéhez tapad. S lassan ugyanazon a lépcsőn föl, amelyiken lejött, és eltűnik a kíváncsi szemek elől a zuhanyzó felé.

Hogy mindez a fotós miatt volt-e, nem tudom: engem megrendített. Ott történt mindez, ahol a hagyomány szerint Jánosnál Jézus bemelegített, s az égből a szót halaltszott: Ez az én szeretett fiam! (Mt 3,13-17)

Közben egyre több ember érkezik, bámulnak a folyóra, nézik a sirályokat, a vizet. A másik parton a fák alatt a parthoz kajak van kikötve: mintha a mi gyerekkori kajakunk lenne valahol a Kis-Rábán, a bokrok, fák alatt...

Autóbuszunk a Tábor hegy felé megy. Mohamedán településeken át kigyózik az út, meredeken egyre följebb. Egy beduin falun megyünk át, majd egy cserkesz falun. Mecset, minaret emelkedik. A Tábor hegye közel 600 méter. A Nap csillagként ragyog a fényképeken. Már lassan lemenőben. Taxikba szállunk, én egy hatalmas Mercedes-be kerülök, hosszú, három ülésor van benne. A hátútkanyarokat szédületes tempóban veszi. Taxik föl, taxik le: egymás között vannak, saját közlekedési szabályokkal.

A hajtűkanyarokban a fölfelé igyekvőnek van elsőbbsége, levágják a kanyart, átmennek a baloldalra, s a szembejövő ugyancsak sávot vált. Először megijedtem, de amikor már a harmadikkal találkoztunk, rájöttem: ez az ő világuk.

Két kolostor van a hegytetőn: az igazi tetőn ferencesek, nem messze tőlük, kicsit lejjebb ortodox szerzetesek őrzik a helyet. A templomhoz a sík tetőn vezet az út. II. János Pál pápa emlékét őrzi egy szobor, árvácskák virágoznak körülötte. A templom mellett amolyan kilátó-terasz, rálátni a vidékre, a völgyekre, a távolabbi dombokra, hegyekre.

Metsző hideg szél fúj. Jó bemenni a templom védettsé- gébe. Hatalmas termetű, fekete bőrű ferences ül az egyik hátsó padon a templom hajójában. P. atya megszólítja, - olaszul vele is tud beszélni. Vastag dzseki van rajta, hűvös van.

Vesperást mondunk. Hangom alig van, a torkomat fur- csa meghatottság szorongatja. Ez az a hely, ahová Jézus magával vitte három tanítványát, Pétert, Jakabot és Já- noszt – fölment velük „egy magas hegyre” -, és megtapas- talhatták a tanítványok Jézus istenségének ragyogását. „Uram, jó nekünk itt lenni!” (Vö. Márk 9,2-8)

A színváltozást ábrázoló ikonok jelennek meg ben- nem, meg az emlékezetem szerint Chrisostomos Dahn szerkesztésében megjelent képeskönyv: „Athos, Berg der Verklärung” – Athosz, a színváltozás hegye. Újmi- sémre kaptam. S ott van bennem a sok átélt augusztus 6-a, a Transfiguratio ünnepe, pannonhalmi beöltözésem napja. S a révfülöpi domb, a Fülöp-hegy, a hatvanas évek végén Regőczy atya házikójában vettem részt egy szent- misén, árva gyerekek között, s most is hallom az áldozás

utáni vers, a communio szövegét Regőczy atya hangján: „Visionem, quam vidistis, nemini dixeritis...” – a láto- mást senkinek ne mondjátok el!

Minden más, és mégis minden ugyanaz. Más a Tábor hegye a valóságban, s más a képeken. Mégis... A lényeg ugyanaz. S innen föntről, a kilátóról összezsugorodnak a völgy házai, az utak, az emberek. Mások az arányok. S ezt jó volna soha el nem felejteni. Ez nem lenézése a valóság- nak, csupán az arányok helyes felismerése.

A vesperás közben gondolok még a csíksomlyói Salvator-kápolnára, ahová fölmenni a meredek ke- resztúton nem kis erőfeszítést jelent. A Mi Atyánk előtt könyörgések, szabadon mondott fohászok: bencés kö- zösségünkért imádkozom, hogy mindannyian megta- pasztalhassuk a Tábor-hegy fényességét.

A következő nap Caesarea az úti cél. Borús az idő. Pa- lesztin települések mellett megyünk el. Van olyan város, amelyben öt minaretet is meg tudok számolni a buszból. „Kétnyelvű” feliratok, arabul és zsidóul, - s hogy olvasha- tó is legyen az idegennek, angolul is. Narancsültetvények suhannak el, villognak a zöld lombok között a sárga pon- tok. Sok gyümölcs már a fák alatt.

Heródes városa ez a rom-város, palotával, amfiteátrum- mal, kék – valószínűtlenül kék – tengerrel a háttérben. Metsző, éles árnyékok mindenütt. Az antik világ romjai itt a lábunk alatt, szó szerint. Amott a tengerbe nyúló ki- kötő hatalmas emelődaruinak sora, itt közvetlenül pedig a főnyen kagylók megszámlálhatatlan serege, odébb sziklák, habzó vízzel a sziklák tövében, a szikla mellett szinte fekete, majd zöld színre vált, aztán elkekül. A part

mentén „hyppodrom”, lóverseny-pálya, a kocsit és lovakat fémplasztika idézi. Ahogy hallgatja a csoport a magyarázatot, többen arcukkal a fény felé fordulnak, élvezik a napsütést a hideg szélben.

Modern kikötőváros a mai Haifa. Balról a tenger, jobbról dombok, a Karmel. Amolyan Rózsadomb – vagy még annál is gazdagabb – ez a vidék, amerre járunk. Beton épületek, teraszos művelés, szőlők – mindenütt mindent öntöznek, mintha egész Izrael behálóznák az apró, vékony csövek, amelyek vizet juttatnak – nagyon takarékosan, de nagyon céltudatosan – a gyökerekhez.

Luxus negyedben van a karmelita kolostor. Illés próféta barlangja, a Baal-papok legyilkolásának helye: valahol itt kellett történnie mindezeknek. S valahol itt fakadhatott ki Illés, aki minden erejével bizonyítani akarta, hogy az ő istene az igaz Isten: „Elég már, Uram, vedd el az életem...” (1Királyok 19,4) – és lefeküdt a borókabokor alá. És itt, ezen a vidéken tapasztalhatta meg, hogy az Isten egészen másként jelenik meg, nem úgy, ahogyan az ember számít rá. Mert az Úr nem volt a dörgésben, nem volt a villámlásban, nem volt a viharban – de utána igen, ott volt az enyhe szellő susogásában.

A karmelita atyák központi kolostorának templomában van a szentmisenk. Pontosabban a templomhoz csatlakozó egyik kápolnában. Görög liturgiát végzünk, P. Béla vezeti, énekelünk, nem számít az idő. Táskámból kiviszem a kis Mária-ikont, a máriapócsit, és az oltárra helyezzük. Megszűntek a távolságok és a különbségek: a tömjénfüst jelképesen is egy közösséggé formál mindent, bevon a mennyei világ titokzatosságába, ahol az Istent

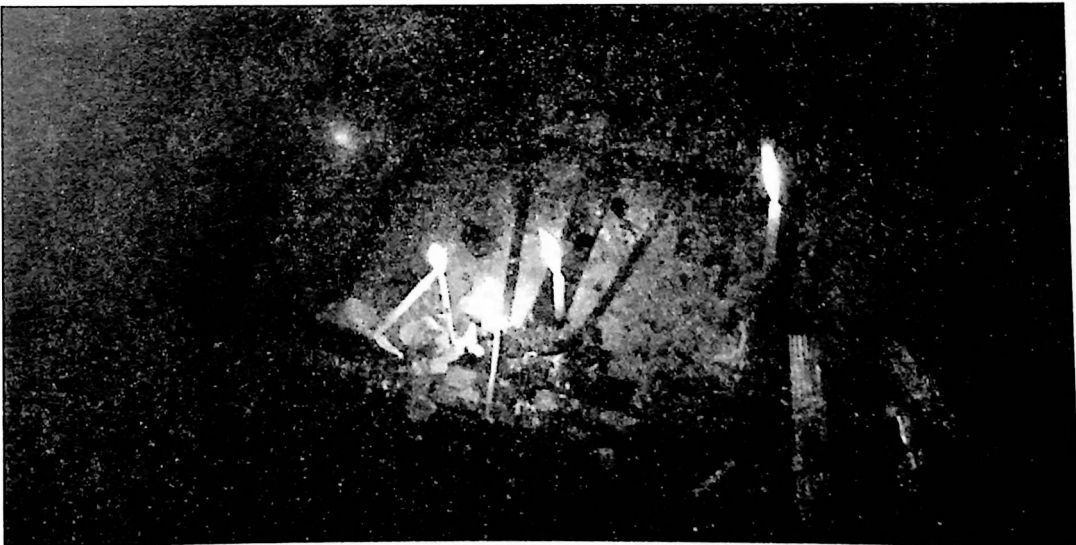
dicső kerubokat megjelenítve mondunk háromszor szent éneket...

A liturgia végén az imádságot én énekelhetem: „Uram, aki megáldod a téged áldókat, és megszenteled a benned bízókat... ajándékozz békét a te világodnak... és ne hagyd el minket, akik benned bízunk!”

Palesztin, piros kockás kendő a sekrestyés fején. Tehát palesztin keresztény. A kendőt leszámítva a „hivatásos sekrestyések” mindenütt egyformák, mindenütt a világon ugyanazt a nyelvet beszélik, és fontosságuknak egyforma tudatában járnak-kelnek.

Pár percre megnézhetjük magát a templomot is, fotót készítek a kupoláról, és – ahogy az orosz zarándok homlokával megérintette a szent helyeken a földet, úgy tesztek én is. „Uram, Jézus Krisztus, Isten Fia, könyörülj rajtam, bűnösön!” – ismétlem a Jézus-ima szavait.

Akko. A régi tengerparti kikötő. Kimegyünk a partra, a világítótoronyhoz. Hatalmas hajók, városnyi tengeri monstrumok a távolban. Itt is, ott is horgásznak, - felülről nézzük őket, apró játék-emberkéik. Latin kereszt templom nem messze a világítótoronytól: arab fejkendős asszonyok jönnek a templom felől. Bazárok a parton, csigák, kagylók, korallok: az én szobám falán lévő korall is valahogy így juthatott hozzám egy tengerpartról. Eszembe jutnak volt diákjaim a korallról. Aztán tovább, a busz irányába: jámbor szobrok gyülekezete, akár csak felénk a nyaralóvidék felé vezető utak mentén az egyforma „dísz-tárgyakat” árusító eladóhelyek típus-szobrai. Jézus, majd Mária, széttárt karokkal – mögöttük pedig az éppen szállításra kitergetett mosott ruhák, kendők.

Akko a keresztetek városa. Prospektust kapok a kezembe, többek között ezt olvasom benne: „Lebilincselő történelmi város, kelet és nyugat egyedülálló találkozása, a múlt hiteles tanúja, különleges találkozóhelye hitnek, vallásoknak, különböző kultúrákba ágyazva: Akko-t ez tette az ókor egyik legfontosabb városává. A város falai, az erődítmények, várak, templomok, mecsetek és a város más építményei a különböző uralmakról tanuskodnak, amelyek ezért a városért harcoltak, amelyek fölépítették, szépségét gondozták. Egész városnegyed őrzi a hellénikus és római kor emlékét, a keresztet háborúk és az oszmán uralom korszakait: az El-Jazzar mecset, a Szent János kolostor, a keresztetek föld alatti városa, a török fürdők, a Bahaj-szentély és még sok más. Akkóban megtalálhatóak sok nép és vallás nyomait: a kananítáktól kezdve a görögökön, rómaiakon, bizánciakon, kereszteteken, mamelukokon és a törökökön át egészen a britekig.”

Hideg van, az eltemetett középkori gótikus rom-város utcáit járjuk. Hatalmas belső terek, oszlopok, ívek. Majd tovább, s egy arab rézműves boltján keresztül juthatunk ki a szabadba. „Aki legelőször kitalálja, mit kalapálok, ingyen neki adom!” – mondja. S alig kell egy perc, hogy kész legyen a szemünk láttára. E. Laci kiáltja: Hal! S valóban az is... Milyen gyorsan megcsinálta! – mondja valaki a csoportból. „Ha maga is negyven éve csinálná, magának is gyorsan menne!”

Apró arab gyerek – mint mindenütt a világon az ilyen gyerekek – a világot próbálja átalakítani. Egy építkezés tövében homokbucka, az ő kezében egy széles szájú öt literes műanyag kanna. Amennyi homokot bele tud rakni, s éppen el tudja cipelni, annyit belerak és tíz méterrel odébb viszi, ott kiönti a földre, az utca közepén. Majd fordul és folytatja, amíg csak bírja. Arca átszellemült. Nem törődik azzal, hogy nézem, ő most egyszerűen megváltottatja a világot. Lehet, hogy igaza van. S talán sikerül.

A parkolóban, nem messze az autóbuszunktól zsidó fiatal katonák csapata. Fejükön a kis sapka, hátukon a fegyver. Félkörben állnak, hangosan magyaráz nekik valami tiszthelyettesféle. Nem sokat törődnek vele. Van, aki vigyázz!-ban, van, aki csámpásan, talpainak szélső peremén áll. Van, aki sms-t küld, van, aki telefonál. Nem zavartatják magukat. Más világ ez, mint amit mi megszoktunk.

A bazársor sarkán egy „gyorsbüfé”, gyors-t megvalami növényi anyagból készült fasírozottat lehet venni. Sör természetesen nincs, mohamedán világban ebédelünk, ruhák, táskák, övek lógnak fölöttünk, mellettünk, körülöttünk.

A mecsethez pár sékel (aprópénz) „átadása” után

akadálytalanul oda lehet jutni. Csak az előtérbe mehetek be, onnan azonban szépen látni az egész belső teret. A belső udvarban balra iskola, jobbra fürdőház, az udvar közepén a rituális mosakodáshoz szükséges kút, jellegzetes díszekkel. A macska ugyanolyan, mint másutt: márdárhangot utánozva zavarba jön, de közeledik hozzám. A minaret magas, mögötte sejtelmesen bukkan elő a felhők mögül a lemenőben lévő nap.

Kána: ahol Mária azt mondja a szolgálknak, Jézusra mutatva, hogy „amit mond, tegyétek” (Vö. Jn 2,1-11). A templom alatt ásátások, kőkorsók: ilyenek lehettek az edények Jézus idejében. A templomban az oltár körül egy olasz püspök beszél éppen a híveinek. Nem sok időnk van, ahogy kimegyünk a templomba, „elkerülhetetlenül” megyünk be egy emléktárgy-boltba, ahol apró műanyag pohárból megkóstolhatjuk a kánai bort (bár Kánában most nincs szőlőtermesztés...) Harmincöt méterrel odébb egy másik üzletben minden olcsóbb. Minden: ikonok, keresztet, rózsafüzérek, Mária-szobrok, áldászövegek, apró boros üvegcsekék, tömény sűrűségben. A buszba felszállunk, éppen egy számítógép-tartozék üzlet előtt áll. Átváltozott a világ: memóriakártyák, DVD-k és amit csak óhajt a „nyugati” ember.

Názáret. A legnagyobb izraeli palesztin város. Az Annuntiatio, az Örömhírvétel hatalmas, modern bazilikája előtt vagyunk. A tér másik végében a József háza templom. A bejárat előtt csoportosulunk, szentírási részletet olvasunk, majd – itt az ideje, pontosnak kell lenni, egymást érik a csoportok! – szentmisére megyünk a bazilika altemplomába, ahol régi romokat foglal magába az új liturgikus tér. Az angyali üdvözet itt történhetett a hagyomány szerint. A sekrestyébe menet az egyik mellékoltárnál öt szakállas, inkább öreg, mint fiatal pap éppen térdre borul: alighanem örmény liturgiát végeznek.

Maurus atya a főcelebránsa ennek a szentmisének. Körbeüljük az oltárt: együtt vagyunk. Énekünk: „Az Ige megtestesült Názáretben!” Még a karácsonyi időben vagyunk, a mögöttünk lévő vasárnap ünnepeltük a Háromkirályok látogatását. A legegyszerűbb, legszokásosabb énekszövegek is mind átértékelődnek, amikor „helyén van” minden. Most is ez történik. A mise végén, az örömhírvétel barlangja felé fordulva énekeljük a görög éneket: „Valóban méltó dicsérni téged, Istenszülő, a boldogságost és szeplőtelen, és a mi Istenünknek anyját. Ki a keruboknál tiszteltebb és a szeráfoknál hasonlíthatatlanul dicsőbb vagy, ki az Istent, az Igét sérülés nélkül szülte, Téged, valóságos Istenszülő, magasztalunk!”

Érdekes a felső templom kupolája. Hatalmas beton pillérek, támasztók: alighanem mérnökök tudják értékelni

igazán. A falakon körben Mária-ábrázolások, a nemzetek Mária-képei.

Jézus, a Názáreti – itt nőtt föl, itt növekedett Mária és József oltalmában. „Visszatért Názáretbe és engedelmeskedett nekik.” (Lk 2,51) Itt volt a zsinagóga – helyén most aprócska görög imaterem -, ahová szombatontként eljárt, s egyszer kezébe vette az írást, és ezt olvasta fel: „Az Úr lelke rajtam, ő küldött engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek...” (Vö. Lk 4,16-30)

Zsibvásáron, bazársoron keresztül megyünk a bazilikától a busz felé. Kéregetők, nyomorék gyerek tolokocsiban, mindenféle hangos népek. Fél bárány lóg a húsáros boltja előtt. Cipők, ruhák, sálak, kendők, kalapok, tálak, édesség... Gránátalma! Meg kell kóstolni. Felébe vágja az árus a gránátalma-gömböt, látszik jól a gyümölcs húsos bele. Egy présel nyomja ki a lét. Csurrog mindenütt. Gumikesztyűben dolgozik, közben társa gyűjti be a pénzt. Jó az íze. Hideg, zamatos. A mi tihanyi gránátalma bokrunk termése fele ilyen nagy sincs. Talán lehetne azért abból is valamilyen szörpöt sajtolni?

Egy nagy ajándékboltban vagyunk, buszunk ennek a parkolójában áll. Az idegenvezetőknek, úgy látszik, mindenütt megvannak a biztos kapcsolataik. Itt ingyen mehetünk a mellékhelységbe a bolt emeletén. A vásárlásban benne van a használati díj. Az árres elég nagy lehet, ha szinte mindenütt 10-15 % kedvezménnyel vásárolhatunk.

Átellenben a téren a műezzin hangjára egybegyűltek a férfiak. Mekka irányába tekintenek a térdükön-sarkukon ülő, le-leboruló imádkozók. Aztán harsog a hangszóróból a beszéd, az átók: zsidók, keresztények egyformán átkozottak. De most leginkább „az a kígyó Bus”, aki éppen Jeruzsálemben – vagy talán most Ramallahban – tárgyal. Reggel a televízióban tüntetők transzparensét látam: „Bush read your Bible!” – Bush, olvasd a Bibliádat!

Elhagyjuk a várost. A lefelé kigyózó útról jól lehet látni „az ugrás szikláját”, ahonnan Jézust le akarták taszítani a feldühödött emberek. („Mind haragra gerjedtek a zsinagógába. Kiűzték a városon kívülre, és fölvezették arra a hegyre, amelyen városuk épült, a szakadék szélére, hogy letaszítsák. De ő áthaladt köztük és eltávozott.” – Lk 4,29-30)

Ebéd egy önkiszolgáló étteremben az autót mellett. Ragyogó napsütés, az árnyékban azonban hűvös van. Megebédelek. Csirkemáját. Utána kiülök a napra, élvezem a napsütést. Mások kávéznak, s aki lehet, a napot keresi. Olyan amerikai jellegű minden, ami újabb, ez a pihenőhely is.

A tengerszint alatt több, mint 200 méterrel van Bet She'an, nemzeti park. Régi antik város romjait látni,

földrengés pusztította el. A dombról csodálatos a kilátás. Hatalmas oszlopfők a földön, egymás mellett. Néhány oszlopsor állva maradt. Jelentéktelen dolgokat bámulok: egy fát a domb szélén, a zöld aljnövényzet fölött, háttérben a mélykék ég. Majd fölmegyek a dombra, s ugyanezt a fát – már nem él – fotózom felülről, égnek tárt karjaival. Pár méterrel odébb egy ásványvizes flakon, héber betűkkel, de középen latin betűs a címke: „San Benedetto” – Szent Benedek!

Tibériásban, még mielőtt visszatérnénk a szállodába, egy gyémántfeldolgozó üzemet nézünk meg. Tört magyarsággal beszél a fiatal hölgy, akin mindenütt csillogó kövek csüngenek (a fülét kivéve, mert abban hatalmas fülbevaló-karika). Egy filmet mutatnak, a gyémántról és a feldolgozásról, magyar szöveggel. Hol itt, hol ott hallatszik „mosolygás” a csoportból.

A bemutatóteremben az áraktól majdnem összeesünk. Én azon gondolkodom, milyen kegyetlenség: vannak emberek, akik ezeket mind meg tudják venni – de mire? De miért? Ettől talán több emberré válik valaki?

A szállodában beleülök a gőzölgő kádba. Kiáztatom magam. Volt ma hideg, hűvös, izasztó meleg. Fárasztó volt, de szép. Vacsora előtt a vezetőnk, Tibor meghívja a csoportban lévő atyákat egy pohár finom izraeli borra. Tényleg finom.

Beállt a szombat, leállt a nyüzsgés, a forgalom, az úton lehetett már látni. Itt is, ott is sötét ruhás férfiak, ünneplő ruhás asszonyok, gyerekek nagy komolyan sietnek valahová. (Ha mi otthon ennyire komolyan tudnánk venni a vasárnapot!)

A szállodában nyüzsgő az élet. Zsidó fiatalok csoportja érkezik. Meg katonai szolgálatosok, puskával. A liftet nem lehet megközelíteni. Vacsorához finom hal van. A terem másik oldalán gyülekeznek a zsidó fiatalok. Körülállják az asztalt, s akinek nincs fejedője, a szalvétából gyárt magának fejre valót. Énekelnek, tapsolnak: Shalom haverim, Hevenu Shalom alehem. Közben egyik útitársunkkal Tihanyról beszélünk, egy sört hoz az asztalunkhoz, - a kolostori sör a téma éppen, s hogyan lehetne valamiképpen balatoni, tihanyi kolostori sörrel megjeleníteni.

Vacsora után az étterem melletti külön teremben imaórát tartunk. Benedek pápától, Kempistől, Newmantól, Szent Benedektől vannak a szövegek. Taizé-i éneket énekelünk meg dúdolunk, néhány népéneket is. A Completorium után megszólalunk, megkérdem, ki hogyan került ide? P. István atya vonzáskörébe tartozik szinte mindenki. Az idősebbek is, úgy, hogy a gyereketek hívták, ők nem tudtak jönni, de jöttek a szülők.

Rövid az éjszaka, hideg a reggel. Süt a nap,

csomagok gyülekeznek, tele a lift, zsúfolt minden. Indulunk Jeruzsálembé!

Út közben keresztutat imádkozunk, Jelenits István atya szövegét. Az elítélés állomásának szövegei külön is mellbe vágnak. Engem is megíthetnek, elítélnek, megpróbálnak beleszólni az életembe. Csendben elviselni – egyáltalán nem egyszerű feladat.

Jeruzsálem... Erre vártam, erre a látványra! Eszembe jut a zsolttár, latinul, az ünnepélyes gregorián dallammal: „*Laetatus sum, quia dixerunt mihi, in domum Domini ibimus...*” Sík Sándor fordításában:

„Örvendeztem, mert azt mondták nekem:

Az Úr házába indulunk.

Simmár itt állnak lábaink:

Jeruzsálem kapuinál vagyunk.

Jeruzsálem ékes városnak épült,

minden ízében jól megépült.

Oda vonulnak fel a törzsek, az Úrnak törzsei,

Izrael törvénye szerint az Úr nevére áldást mondani.”

(121. Zsoltár)

Az Olajfák hegyén állunk meg. Egymást érik a buszok. Alattunk a város, a „szent város”, a mecset kupolája ural mindent. Fénylik az arany... Megrohannak bennünket az árusok, ki képeslapot, ki panoráma-képet akar ránk erőltetni. Tömeg van, akár a Halászbástyán vagy a Gellért hegyen, vagy bárhol a világon, ahonnan szép a kilátás. Fejkendős palesztin férfi tevével, várja, hogy fényképezék vagy hogy valaki felüljön a tevére. Minden a pénz... Látszik az orosz templom hagymakupolás, tornyos épülete a zöld fák között. A város falai szembe velünk. Alattunk hatalmas zsidó temető, sírok és sírok, kopár körengeteg.

A Dominus flevit – az Úr sírt – templomot nézzük meg először. Ortodox papok, szerzetesek jönnek szembe velünk. Anakronisztikus alátvány, szakállas, főveges alakok, domborodó hasukon videokamera vagy digitális fényképezőgép csúszkál. Egy fa piros virágai mögül fényképezem a várost, a sziklamecset kupoláját. A templomocskának ugyanaz az építészete, mint aki a Boldogságok hegyén lévő templomot építette. Kívülről nagy könnycseppet formál ez az épület. Belülről, az üvegen keresztül, az üveg közepén lévő kereszt mögött élettelené válva, de mégis mintha uralkodni akarna a mecset aranyló kupolája.

Lefelé ballagunk az úton, le a völgybe. Mellettünk megint egy palesztin, szamarával, a szamar két oldalán két-két benzines kanná, láthatóan üres. A meredek és keskeny úton néha egy taxi próbál feljönni vagy lemenni. Mellettünk a sírok, sírkövek. A Getszemáni kertben vagyunk, vastag törzsű, vékonyabb ágú olajfák között. A vérről verejtékezés helye ez. Madarak röpködnek és

csicseregnek a fákon. Madárhangot utánozok, megrettennek, fölrepülnek, majd visszajönnek. Engedik, hogy fényképezem őket.

A templom – a népek temploma - főbejárata fölött timpanon, mozaikszerű homlokzattal. Pálmafák állnak a templom előtt. Odabenn félhomály, látogatók nesze, csoszogása. Az apszis mozaikján a Getszemáni kertben vérről verejtékező Jézus.

Görög ortodox templom előtt vagyunk, nem messze az előbbi templomtól. Az útkereszteződésben ismét teve, taxik, sokadalom, nyüzsgés. Mária elszenderülésének emlékét a bencés Dormitio apátság és ez a görög templom is őrzi. Mécsesek sokasága teremt sejtelmes hangulatot. Két szakállas szerzetes áll a lépcső aljában, figyelve a látogatók mozgását. Majd a templom előtti kis téren ismét a műezsin hangját hallhatjuk: dél van, - nálunk éppen Úrangyalára harangoznak. Egyszerre van itt jelen kelet és nyugat, latin és ortodox kereszténység, zsidóság és mohamedán világ.

A Szent István kapu felé megyünk, most már fölfelé a völgyből, a város falai felé. Szemét jobbról és balról, éppen most pakolják össze a kirakodó vásár portékáit és sátraikat. Ezen a kapun keresztül hurcolhatták ki a feldühödött zsidók a Jézust hirdető István diakonust. (ApCsel 7,57)

Átme gyünk a kapun. Hamarosan betérünk jobbra a Bethesda-fürdőhöz: P. Béla olvassa a szentírási szakaszt. Alattunk a fürdő romjai. Itt gyógyította meg Jézus a beteget, aki hiába várt arra, hogy valaki bevigye a vízbe, amikor az Úr angyala megmozgatja a vizet. Nincs emberem – panaszkodott. Jézus pedig ezt mondja neki: „ Fogd az ágyadat! Menj!” (Jn 5,8)

Ebedidő van már, kókadunk. A keskeny utcában gránátalmát préselnek. A hűvös, sűrű gyümölcsle üdit és erősít. Közben iskolából jövő palesztin gyerekek keresik a macskát az autó alatt. A másik oldalról méltósága tudatában lépked a kaftános, turbános, szakállas, idős mufti. Lebeg az utcán lefelé, a kapu felé igyekvő ortodox pap köpenye, amint nagyokat lép a köveken.

Indulunk a Via Dolorosa-n. Hiába gondoltam, hogy csendesen végigjárjuk a keresztutat: naiv elképzelés. Keskeny az utca, emberek sokasága tolong föl és alá. Az első állomás helyén, ahol Pilátus elítélte Jézust, palesztin iskola van, gyerekek zsvajától hangos az egész környék. A harmadik állomásnál kezdjük, benn a templomban. „Jézus, világ megváltója, üdvözlégy, élet adója!” Felolvasom a keresztút-verset, amelyet 2001-ben, hét évvel ezelőtt Brazíliában írtam. Sosem gondoltam arra, hogy egyszer itt, Jézus keresztútjának helyén mondhatom hangosan:

KERESZTÚT

- I. Elítélik.
Eltélem.
(Elítélnek.)
- II. Ráteszik.
Ráteszem.
Rámteszik.
(Vállalom?)
- III. Leroskad.
Leroskadok.
(Bírni akarja.
Bírni akarom?)
- IV. Átöleli.
Az útját járja.
(Ránézek-e?
Hogy az utamat járjam!)
- V. Ö segíti.
Elfogadja.
(Segítek-e
Elfogadva?)
- VI. Kendőt nyújt.
Ő arcát adja.
(Ha letörlöm,
nekem adja.)
- VII. Összerogyott.
Összerogyom.
Földre sujtja.
Földre sujtom.
(Újra kezdi.
Újra kezdem?)
- VIII. Megsiratják.
Tovább járja.
(Megsiratom?
Megyek tovább?)
- IX. Földre esett.
Földre rogyott.
(Segítem-e
továbbmenni?
Magam hagyom
megsiratni?)
- X. Megcsúfolják.
Lecsúpasztva.
(Bírom-e még
megcsúfolva?)
- XI. Felszögezik.
Felszögezem.
Felszögeznek.
Tehetetlen.
Önként teszik.
Értünk teszi.
(Értük teszem?
Teszem értük?)
- XII. Fölfeszítve teljesíti.
Akaratát véghezviszi.
Elsötétült.
(Befejezte?)
- XIII. Leemelik.
(Nézem-e még?)
Ölbe teszik.
Sötét az ég.
- XIV. Sírba teszik.
(Sírba tesznek.)
- Sárba tiport életeknek
Hajnal támad harmadnapra.
Föltámad majd virradatra.
Élet fakad a világnak,
Kivirágzik a virága.

Mielőtt valóban elindulnánk az úton, megilletődve énekeljük valamennyien: „A keresztfához megyek, mert máshol nem nyerhetek nyugodalmat lelkemnek...”

Bazár és bazár, kiterített szőnyegek, cipők, kalapok, emléktárgyak, amit csak el lehet képzelni. Ferences atya jön szembe nagy léptekkel, a fehér kordája leng, fél kezével fogja. Arcok suhannak el mellettünk, vagy éppen merednek ránk – vagy mi bámulunk rájuk. Nem sokban különbözhetett a Jézus útját kísérő emberek érdeklődése sem.

Kalapos, szakállas zsidó integet barátságosan a fejünk fölött egy hídról. Shalom! – mondom hangosan, s jön a válasz: Shalom!

A stációkat van, ahol felirat jelzi a falon, vagy éppen egy templom emlékeztet rá. Szír ortodox szerzetesek kápolnája az egyik állomás, mozdulatlanul ül egy szerzetes, szakállas, a templomocska végében. Gyertyák lángja lebeg az ikonok előtt. Aztán egyszerre kupola tűnik fel, a Szent Sír bazilika kupolája. Előtte a téren mindenféle népek, keleti szerzetesek, papok, a tér másik oldalán fegyveres rendőrök.

Azon a helyen vagyunk a templomban, ahol Jézus keresztje állhatott. Megcsókolhatjuk a követ. Pár lépéssel ettől a helytől asszony borul a földre, kendőjébe burkolózva, mozdulatlanul.

A Szent Sír előtt tömeg tolong, nagytermetű ortodox szerzetes engedi négyesével az embereket. Majd egyszerre állj: majd csak később, most a ferencesek jönnek!

Lenn vagyunk az egyik kápolnában, ahová égő gyertyákkal a kezükben, latin éneket harsogva jönnek a ferencesek, közöttük egy ciszterci ruhás nővér, s néhány más, szürke ruhás apáca. A sír mellett állunk, fölöttünk mécsesek sokasága, csendesesen vibrálnak a lángocskák. Román ortodox szerzetesek körmeneti énekét halljuk, majd megjelennek ők is, gyertyával a kezükben, mintha „ellenvonat” jönne a másik vágányon, úgy hat ez a jelenet. Váratlanul megszólal az orgona. Itt van már a ferencesek körmenete is, ők is égő gyertyákkal jönnek: vezetőjük bemege a sírba, majd kijöve a Pater Noster-t éneklí, majd orációt mond. Egy feltámadási himnusz hangzik föl, néhány versszakát magam is tudom fejből, együtt énekelem velük. („Az égből hű kéz pártfogolt, és átvágtunk mély tengeren... Add véled halnunk, Krisztusunk, és feltámadnunk is dicsőn. Test vágyán győzni megsegíts, és hadd vágyódjunk ég felé.”)

Elég közel vagyunk, hamarosan ránk kerül a sor, miután a ferencesek a közeli kápolnához mennek és folytatják körben állva imájukat. Kis várakozás, és a görög szerzetes int: most mi mehetünk. Ott vagyunk a sírnál:

Maurus, Béla és én. Nagyon szűk és alacsony a bejárat, úgy kell bebújni. Néhány pillanat az egész, mégis döbbenetes az „itt történt” élménye. Megérkeztem. Fejemet a köhöz érintem. Megrendülten jövök ki. Hiszem a holtak feltámadását...

A sekrestyében két fiatal magyar ferences atyával találkozunk: velünk együtt koncelebrálnak, Jeruzsálemben tanulnak. Az egyik erdélyi.

Fredéric Nanns atya – ferences – a főcelebráns. Nem vagyunk messze a sírtól a kis kápolnában, ahová a sekrestyéből jutunk. „Győzelemről énekeljen Napkelet és Napnyugat” – harsogjuk a budapesti eucharisztikus kongresszus himnuszát. „Most is Krisztus jele legyen jobb jövődnek záloga!” Igen, „Krisztus kenyér s bor színében Úr s Király a föld felett...”

Az áldás előtt pedig kétszer énekeljük a görög feltámadási éneket: „Feltámadt Krisztus halottaiból, legyőzte halállal a halált, és a sírban lévőeknek életet ajándékozott!”

Odakinn a téren sötét van már. Sejtelmesen látszik a bazilika kupolájának íve. A fegyveres rendőrök, katonák továbbra is ott beszélgetnek a tér másik sarkában. Megyünk az autóbuszunk felé, sikátorokon, majd szélesebb kis utcákon át. Ki, a falakon kívülre: ott áll a busz az erődítmény bástyája alatt. Felélénkült a város, vége a szombatnak. Valahogy mintha a zsidóság és a kereszténység háttérbe szorulna a mohamedán forgatagban.

A jezsuiták jeruzsálemi házában Martini bíboros, volt milano-i érsek fogadott volna minket, ha nem késünk. Azért lejön az előtérbe, pár szót vált vele P. atya – személyesen ismeri Rómából -, átadnak egy magyar nyelvű Szentírást. Áldását kérjük. „Dominus vobiscum!” – és: „Benedicat vos omnipotens Deus...”

A szálloda messze van az óvárostól. Elhagyjuk a parlament, a Knesszet épületét is, és hamarosan ott vagyunk a szálláshelyünkön. A csomagomnak leszakadt mindegyik füle, alul is, felül is tuskék meredeznek ki: nem tudom megkerülni, hogy újat vásároljak, ezt így föl nem veszik a repülőre.

Mintha valami nagy vásárcsarnokban lennénk, olyan az étterme a szállodának. Vastraverzek, merevítők, oszlopok. Szorosan ülünk egymás mellett a számunkra kijelölt asztaloknál, négyeser három, vagyis tizenkét személy. Mindenki számára nagy élmény volt ez a mai nap. Ránézhattunk még a síratófalra is, felülről: szombat van, a síratófalhoz turista ilyenkor nem mehet. Egy fehér ruhás, szakállas szerzetes hajlong a teraszon, a fal mellett, a síratófal felé fordulva. Eszembe jut Kiss Gyuri bácsi, a bakonyszentlászlói nyugalmazott plébános, aki „Megjélölve a kereszttel és Dávid csillagával” címmel írta meg

élete regényét. Innsbrucki teológus volt, zsidó származású, egész életében ez a tény kísérte. Nyugodjék békében!

Szinte valamennyien egy emeleten vagyunk a szállodában, magyar zarándokok. A szobám a város felé néz, alattam forgalmas csomópont, hol rendőrök, hol mentőautók kék lámpáját látom és vijjogását hallom. Mint minden este, most is fölteszem a töltőre a lemerült akkumulátorokat: több száz fényképet készítek el minden nap. Hogy lesz-e köztük igazi fotó? Talán...

Vasárnap, 13-a. A Templomhegyhez igyekszünk. A Sziklamecset kupolája előttünk, biztonsági vizsgálaton megyünk át, mintha repülőtéren volnánk. Jeruzsálem: a béke városa...

A mecsetbe bemenni nem lehet, csak kívülről fotózhatunk. Valószerűtlenül éles a napsütés, kemények az árnyékok, ragyog a kupola és kék az ég. A díszítő festés kék motívumai a kék éggel még harsányabbak lesznek. Innen szépen látni az Olajfák hegyét, miként onnan is jól látható volt a város és a mecset. Feltűnik innen is a hagymakupolás orosz templom: jó lett volna látni belülről is. De hát ez a turista-zarándokút velejárója: mindenfelé elmegyünk, néhány percre szemügyre vesszük, majd megyünk tovább. Csendes szemlélődésre alig marad idő. És oda megyünk, ahová a vezető visz minket.

Hatalmas a mecset, hatalmas a tér körülötte: apró pontok az emberek. Az egyik íves kapu oszlopának tövében koldusasszony ül. Megpróbálok szóba elegyedni vele, néhány angol szót tud mondani. S tartja a kezét... Alighanem ő is a turistákból él, „szakma” a koldulás itt is, mint bármelyik nagyvárosban. S az igazi szegények nincsenek szem előtt. Akik pedig rászorulnának tényleg a segítségre.

Mohamedán asszonyok csapata kisgyerekekkel férfi vezető szavait hallgatja figyelmesen a kút kupolája alatt. Amott egy magasabb helyen könyvvel a kezében kendővel átcsavart, befödött fejű leányzó jár-keel könnyedén, körbe-körbe. A mecset bejáratánál pedig egy kisfiú próbálkozik azzal, hogy apját követve levegye a cipőjét. Sikerül. Aztán mennek be, eltűnnek a kapu mögött. S a távolban mindenfelé tornyok, kupolák.

Átmenyünk a siratófalhoz lépcsőkön le, szűk sikátoron át, kapualjon keresztül. Szakállas, kalapos alakok jönnek szembe: ez már nem a muzulmán világ. A kapualjon kilépve a siratófal közelében vagyunk. Csak fejfedővel lehet a fal közelébe menni. Van ugyan sapkám, a piros csíkos „Kenes” sapka, de valahogy illőbbnek érzem, hogy ne ez legyen most rajtam, inkább a kordonnál felvehető papír fejfedő. A jeruzsálemi templom egyetlen épen maradt falának tövében vagyunk. Ha szembe állunk vele, balról

a férfiak, egy elkülönített helyen jobbról a nők imádkozhatnak. Szent helye a zsidóságak. Amikor a falhoz lépek, II. János Pál pápa görnyedt alakja jelenik meg a szemeim előtt, amint a papírra írt imáját elhelyezi a falban, a kövek rései közé. Magam is viszem a magam kérés imáját. Reggel írtam le, a szállodában. Ezt helyeztem el:

*„Uram,
adj békét a világnak, hazáknak, közösségünknek,
családjainknak, munkatársaimnak s nekem magamnak is.
Uram, ragyogtasd fölénk a Te arcod!
Add, hogy egymást elfogadva tanúskodhassunk Rólad,
aki egyedül vagy Mindenható,
És egyedül vagy ura halálának és életnek.
Uram,
Adj őszinte bűnbánatot és adj igaz hitet,
Hogy akaratodat mindenben teljesíthessem.
Amen.”*

Zsinagóga a fal mellett közvetlenül. Bárki kézbe vehet ott héber Szentírást. Benn is hajlongó emberek – folytatódik a fal ott is. Meg beszélgetők, vitatkozók, szenvedélyes magyarázók. Mintha az írástudókat látnám, akikről az evangéliumokban szó van.

A WC-ben a mosdóknál edények, a rituális kézmosást lehet elvégezni velük.

Megyünk tovább a zsidó negyed felé. A siratófal körzetében csoportok, katona fiatalok, rendőrök, családok, hagyományos öltözetű népek és mai viseletben lévő fiatalok meg idősebbek.

Föl a lépcsőkön, a nagy arany menórához: rálátni az alattunk a siratófalnál imádkozókra. Rendőrnő ül a lépcső korlátján, nem messze tőle, kicsit följebb zsidó szakállas, kalapos ember, valamit éppen kínál a járőkelőknek. Zsidó fiatal jön a menóra mellé, behunyt szemmel, lehajtott fejjel áll. Mellette elmegy egy amerikai turistacsoport, hangos, bőbeszédű izraeli vezetővel.

A zsidó negyed egészen más, mint az arab. Tiszta, gondozott. Kívánságra, jó pénzért szép papírra írják a Szentírásból kiválasztott mondatomat. Mintha új volna minden: lerombolt épületek helyén valóban újak emelkednek.

Pár perces gyaloglás, iskolás gyerekek csapata jön szembe velünk. Aztán találkozunk a román ortodox teológusok csapatával: a romániai jas-i metropolita hozta el a szeminaristákat meg az előjárókat. A szűk sikátorból feltűnik a Dormitio apátság templomának tornya: oda sietünk. Szeretnék találkozni Benedikt apáttal, ő meschedei német bencés, még noviciusmester korából ismerem. A

kávézóban érdeklődöm utána. Telefonon keresik, nem találják. Egy francia atya (La Pierre Qui Virre-ből való eredetileg) beszélget egy idős hölgygel, megszólítom. Átadom neki a tihanyi naptárt, adja tovább üdvözetlemmel az apát úrnak.

Körülnézek gyorsan én is a templomban. Majd lemegek az altemplomba, a Mária elszenderülését jelző szoborhoz. Az ortodoxok körülállják, körbe térdelik, és hoszszan, érzelmesen énekelnek, szépen.

Kifelé menet valaki a zarándoktársak közül szól: az előbb ment itt az apát! Sietek oda, Benedikt apáttal tudok is két szót váltani.

Majd megy a csoport tovább, párlépésnyire a Dormitiotól van az Utolsó Vacsora terme. Mindenféle édes magot, igazi keleti csemegét árul a szemre palesztin árus a kis téren a fák alatt, rajtuk verébnak látszó madarak csapata hol fölröppen, hol csicsereg. Az „emeleti terem” már alighanem legföljebb csak a teret őrzi az eredetiből meg a helyet. Itt ült Jézus asztalhoz tanítványaival – de nem, nem volt asztal, hanem keleti emberek módára a földön félig fekvve, támaszkodva vették körül a húsvéti bárány lakomáját. (Vö. Mt 26,17-29) És innen mentek ki énekelve az Olajfák hegyére – mi az Olajfák hegyén kezdtük a jeruzsálemi látogatást, és onnan jutottunk el erre a helyre. Itt mosta meg a tanítványok lábát (vö. Jn 13,2-11) Itt szabadkozott Péter, hogy az én lábamat ugyan meg nem mosod – az a Péter, aki a főpap udvarában megtagadta Jézust. Az a Péter, aki a Genezáreti tó partján megvallotta Jézusnak, gyöngösege tudatában: „Te tudod, Uram, hogy szeretlek Téged!” (Jn 21,15)

Majd fölme gyünk a tetőre. Innen a déli napsütésben varázslatosan szép még rendezetlenségében is minden, ami az ég felé emelkedik. Tornyok, csúcsok, kupolák...

Alattunk pár lépésnyi távolságra tisztelik a zsidók Dávid király sírját. A fekete, himzett, héber betűs lepellet takart emlék előtt zsidó fiatal térdel, fejét ráhajtja a fekete anyagra, bal keze lelóg, hátán az imádság kelléke, a sálszerű ruhadarab, rojtokkal, jobb kezében héber betűs könyv, magásra tartja. Csend van.

Az előtérben ismét és ismét előre hajolva énekel héberül a szakállas, kalapos őr. Az ablak belső párkányán csillog a víz a pohárban. Az íróasztalon telefon. Hasítóan süt be a nap, szakállát átlényegíti a fény.

Hogy mi történt ez után? A siratófal és az Utolsó Vacsora termének pillanatai átjárják az egész napot. Jönnek velem, velünk.

Majd a Jad Vasem-be visz az autóbusz, a holokauszt emlékéért döbbenetes erővel megidéző emlékhelyre. Mindenkinél el kell ide jönnie. Vezetőnk tárgyilagosan beszél,

nem hallgatja el a kommunizmus sok millió áldozatát sem. Ahogy megyünk a Világ Igazai parkjában, itt is, ott is feltűnik egy-egy magyar név. Jó tudni, hogy Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát neve is itt van valahol, még a pannonhalmi kapuban évtizedekig ott ült Torda Lajos bácsié is. Svéd autóbusz az út mellett, a háborús időkől. A koncentrációs táborok nevei az egyik nagy, négyzetes alapú, sötét terem padozatán, halvány világitással, lobogó lángokkal: Birkenau, Majdanek, Dachau... Aztán a gyermekek emlékműve, akiknek neveit halljuk a sötétben, a csillagúrré változó teremben. Rengeteg a látogató. Az állam számára nagyon fontos, hogy a fiatalokba belerögződjön ennek a sorstragédiának a tudata. Felnötségükig három alkalommal jönnek el ide, kétszer az iskolával, egyszer a katonasággal. Most is katona fiatalok csapatai láthatók (itt most fegyver nélkül). Fiú-csapatok, lány tiszthelyettes magyarul nekik, ők pedig csendben hallgatják (nem úgy, mint Akko-ban, ahová minden jel szerint kirándulni mentek - ez nem kirándulás).

Most Jeruzsálemet – úgy sejtem – Dél-Nyugat felől látjuk. Dombon vagyunk, völgy választ el minket a várostól. A város túloldalán pedig ismét völgy, majd a nagy temető és az Olajfák hegye. A mecset innen is uralja a várost, a fénylő kupolán akad meg az ember szeme. Turisták táplálékaira éhes varjú-szerű madarak szállnak meltósággal, s vitetik magukat a széllel.

Vasárnap van, ma ér véget a karácsonyi ünnepekör. Jézus megkeresztelkedésének napja, Jánosnál, a Jordánban. Betlehembe megyünk. Jeruzsálemtől nincs messze, nincs tíz kilométer sem. Izraeli vezetőnk és autóbuszunk nem jöhet át: fal, drótkerítés, fegyveres katonák választanak el ha nem is két világot, de két érdekszférát. Palesztin busz érkezik, átszállunk, angolul beszél a fiatalember, aki ezen a délutánon Betlehemben a vezetőnk. Bár útlevelelünk előkészítve, akadálytalanul, ellenőrzés nélkül jutunk át Palesztinába. Első pillantásra valahogy szegényebbnek tűnik minden: ide idegenből pénz úgy látszik, nem nagyon érkezik. „Betlehem köszönti vendégeit!” – olvasható a Születés templomától nem messze, az út fölött a transzparensen. Csillogó villanykörte-fűzérék, díszek: Betlehem alighanem a karácsonyból él. S abból, hogy itt mindig karácsony van. A bazilika bejárata alacsony, bár volt ez magasabb is: állítólag azért ilyen alacsony, hogy lovakkal ne tudjanak bemenni... Ortodox templomban vagyunk, éppen halotti gyász-szertartást végeznek énekelve, tömjénezve az ikonosztáz előtt. Még besüt a nap a felső ablaksoron, a tömjén füstjén vágja át magát a fény. A születés barlangjához megyünk, csoportok tolonganak. Igen, itt van a hely, amely fölött a csillag megállt... (vö. Mt

2,9) A kövezeten fémcillag, ott borulunk le, imádni az értünk született Jézust. Pár méterrel odébb külön a jászol helye. Ortodox módra van díszítve minden, s mint mindenütt, mécsesek serege lóg alá. Nem maradhatunk sokáig. „Mennyből az angyal!” – kezdjük az éneket, de a vezetőnk ijedten int: nem lehet, odafönn liturgiát végeznek!

Az ortodox templom mellett áll a katolikus templom, nagy csarnok, zsivajgó gyerekekkel zsúfolásig tele. Mintha valamilyen politikai nagygyűlésen lennénk. Egy görög szertartású püspök gesztikulál, szónokol, mintha piactéren volnánk. Időről-időre harsogva zúg föl a sereg. A szentély mellett a sekrestye, ferencesek itt is: a szent helyek őrzői az egész Szentföldön a ferencesek. Én leszek a főcelebráns. Várunk a sekrestyében, míg szabad lesz a kápolna. Szent Jeromos harminckét évet töltött itt, ezen a helyen, itt fordította a Vulgata-t, latinra a görög Szentírás. Ahol csoportunk egybegyűlik, Szent Jeromos barlangjának a helye. Az oltár mögött mozaik, rajta Szent Jeromos. Várunk, csendesen énekelünk: „Csordapásztorok, midőn Betlehemben csordát őriztek éjjel a mezőben...” Várjuk, hogy megérkezzék a Magyarországot Palesztinában képviselő diplomata, a nagyköveti rangban lévő ügyvivő. Már megkezdtek éppen a szentmisét, amikor V.né Ili bevezeti a kápolnába.

A taizé-i Glóriát énekeljük, kánonban: itt, ezen a vidéken (s nem „azon a vidéken”) tányáztak a pásztorok, nyájukat őrizve az éjszakában, amikor nagy örömet hirdettek nekik az angyal. (Lk 2,8-14) Itt hallották meg az örömhírt. Ide jöttek el a napkeleti bölcsek, követve a csillagot. S most itt vagyunk mi is, egyre kevésbé turisták és egyre inkább már igazi zarándokok.

Ezt az örömhírt nekünk tovább kell adnunk. A Szentírást újra és újra le kell fordítanunk, azoknak a nyelvére, akik mellettünk, velünk, közöttünk élnek az éjszakában. Gondolok közben a tihanyi bojtos kalapos Jeromos-szoborra a szószéken, gondolok Jeromos testvérré és mindenkire, aki otthon maradt. Bárcsak tudnék vinni magammal ebből az örömből, a betlehemiből! Elmondom Nagy Gáspár versét:

*Ez a tél még megváltatlan,
Nincs rá mentség, fehér paplan,
Se hó, se hold nem világol –
Amíg fölragyog a jászol*

*Horljk szívünk szakadatlan,
Kormos arcot száz darabban,
Nincs ajándék, semmi tömjén –
Rí Boldizsár, Menyhért meg én.*

*Az indul el akaratlan
Kinek angyala jelen van,
Hótalan a hegyek inge –
El kell érnünk Betlehembe!
(Hótalan a hegyek inge)*

S arról beszélek, hogy akik Jézussal valóban találkoztak, nem járatnak már ugyanazon az úton. A napkeleti bölcsek is más úton tértek vissza hazájukba.

Elcsendesül a világ. A nagy templomban már nincsen szinte senki. Se a katolikusban, se az ortodoxban. Az ortodox templom alacsony bejáratán keresztül látszik a tér, a megvilágított házak. Kilépve feltűnik a Születés templomának tornya, a keresztet villanyégők rajzolják körül. Fölötte pedig – mintha most oda szerkesztették volna – a kékből lassan feketére váltó égen ott világít a félhold...

Palesztin keresztény árus boltjában vásárolunk. „Good Sheperd’s Store, Aba Aita Brothers” – az Aba Aita testvéreknek a Jó pásztorról elnevezett boltjában. Kis Betlehemet, egy darabka olajfából, édesanyámnak. Harminc kis kerámiakeresztet a munkatársaknak. Behív a tulajdonos egy hátsó kis szobába, orosz ikonokkal van tele mind a négy fal. Sok száz és ezer euró egynek-egynek az ára. Az orosz bevándorlók hoztak magukkal sokat a legutóbbi években.

Ellenőrzés nélkül megyünk át, vissza a határon. Átszállunk az izraeli buszba. Csendben vagyunk. Bennem tovább zsong a történet: Megtestesült a Szentlélektől, született Szűz Máriától, Poncius Pilátus alatt szenvedett, meghalt és eltemették. Harmadnapon feltámadott az írások szerint... Hirdette Isten országának örömhírét, meggyógyított minden betegséget és minden bajt. Megszólította a halászokat: jöjjetek utánam, én emberek halászává teszlek titeket... S megkérdezte Pétert: szeretsz-e engem?

Ami eddig létezett a papíron és a könyvekben meg az élő hagyományban, az itt és most erősebb valóságként jelenik meg számomra. És érzem, hogy az ügy egyre személyesebb és egyre sürgetőbb. Mert a tanítványokat nem csupán hívta, hanem küldte is. Valamennyit. Kivétel nélkül.

Este V. Bélával, volt diákkal és feleségével, I-livel elindulok egy áruház felé. Érdekes, harmadában kész építmény mered tekeregve az égre: valami kihívóan feltűnőt akarnak építeni. Sötét van, vacsoraidő után. Meg hűvös is. Az áruházba megint csak úgy lehet bemenni, hogy biztonsági vizsgálaton esünk át. A legtöbb robbantás, mondják, forgalmas bevásárlóközpontok környékén történik. Utazóböröndöt keresek, nem túl drágát, de lehetőleg

erőset. Egy másik áruházba megyünk tovább, ott találok. Fiatal elárúsító hölgy a kiszolgáló, készséggel veszi le a legmagasabb polc tetejéről a kiszemelt koffert. Barátnőjének nagyanyja magyar, sok magyart ismer ő is.

Oroszul mindenütt boldogulni lehetett volna. Kírást is bőven lehetett látni: a több, mint hét milliós lakosságnak jelentős része, egy millió kettőszázezer orosz, illetve a volt Szovjetunióból származik. Vallási szokásaik nem követik mindenben az ortodox hagyományokat.

Reggel van ismét, az utolsó nap ezen az úton, ezen a zarándoklaton. Newman bíboros imáját mondjuk:

„Egy kicsivel több türelmet, hogy elviselhessem azokat, akikkel olyan nehéz együtt élnem. Egy kicsivel több állhatatosságot, hogy folytathassam kötelességeimet, melyek kívánságaimmal teljesen ellentétesek. Egy kicsivel több alázatosságot, hogy megmaradjak azon a helyen, ahová Isten állított, bár ez a hely nem vág egybe sem álmaimmal, sem terveimmel. Egy kicsivel több belátást, hogy az embereket olyanakk vegyem, amilyenek, s nem amilyeneknek szeretném őket. Egy kicsivel több okosságot, hogy mások ügyeivel minél kevesebbet foglalkozzam, s magamat ne izgassam miattuk. Egy kicsivel több erőt, hogy türelmesen fogadjam azt az eseményt, amely éppen most megzavarta az örömeimet. Egy kicsivel több kedvességet, hogy ne mutassam megbántottságomat. Egy kicsivel több önzetlenséget, hogy mások helyzetébe minél mélyebben beleélhessem magamat.”

A Nap állását figyelve Jeruzsálemtől mintha kelet felé tartanánk. Kanyargós út, a technikai civilizációnak egyre kevesebb jelét lehet látni az út mellett jobbra és balra. Beduin telepek, sátrak, kunyhók, állatok: más világba kerülünk. A fő útról letérve köves, poros útra kerülünk, s ahol megállunk, azonnal megkörülnézőnek portékáikkal a turistákra várók. Judea pusztaságában vagyunk. Dombok, szabályos egymásutánban, ugyanúgy, mint a tengerparti főveny apró buckái. Ugyanazok a vonalak, ugyanolyan árnyékok, csak méretük más. A nap melegen süt, de az árnyékban lévő oldalam fázik. Egy picinyke „amfiteátrum” gyűjti be a csoportunkat, jó fél méteres lépcsőkkel emelkedik a harmadik vagy negyedik ívig. Alattunk meredeken szakad le a hegy. A mellvédre helyezi el P. István atya a szentmiséhez szükséges terítőt, gyertyát, kerámia-tálat és kelyhet. A távolban egy oázisféle zöldell. Valamivel közelebb néhány apró pont a hegyoldalban: két vagy három asszony hajol le a sárgásbarna domboldalon és szed valamit. Mellettük nem messze itt is, ott is számár.

A pusztaságról a pusztában E. Laci beszél, mélyen, szépen. Közben beduin gyerekek kisebb csapata veszi körbe az együtt imádkozó csoportot, be-beugrál, szaladnak

közénk, s jól lehet látni, hogyan térképezik föl a terepet, hol vannak csomagok, ruhák, amelyek könnyen mozdíthatók. Valaki odaül örzőnek. A csoport fölött a dombtetőn megjelenik egy tevé, kötélén vezet a hajcsár. Mögötte, fönn, ragyog a Nap: a fényképen mintha a betlehemi csillag volna.

„Áldott vagy, Urunk, mert a Te bőkezűségedből kaptuk...” Igen, az ő bőkezűségéből kaptunk mindent pusztaságunkban. Élő vizet, tőle kaptuk az Élet kenyerét, - benne élünk, mozgunk és létezzünk. Nagyot, mélyet lélegzem a napsütésben, testben-lélemben egyaránt.

Ilyen volt a hely, Jézus megkísértésének a helye. Kopár, kietlen, testet-lelket próbáló. Így, együtt, közösségben nem érezni belőle szinte semmit, de meg lehet sejteni, milyen lehet az éjszaka a magányban és milyen lehet a tűző nappal, ha nincs hová menekülni.

Fejkendő beduin férfi kisgyereket tart a karjába. Engedi, hogy fényképezzük. E. Laci felül a tevére, s mint a háromkirályok közül az egyik, megindul lassan a dombtetőn. A játékos kedv engem is elfog, nem akarom kihagyni a lehetőséget: térden, majd hason a tevé, felszállok, megfogom a nyereg elejénél emelkedő rudat mindkét kezemmel. Először a hátsó lábaival áll föl, majd nem előre buktatva a rajta ülöt, majd hirtelen a két első lábával is föláll. Tevehátton megtenni hatalmas távolságokat, érezni a szelet és a napot, átkelni sivatagon, pusztaságon... Mekkora különbség van most is ember és ember között: vajon mit tanulhattak ezek a beduin gyerekek, vagy tudnak-e valamit a számítógépek világáról, hasonló korú európai gyerekek módjára? Mi lesz belőlük? Vagy egyszerűen jók lesznek majd palesztin katonának?

Ugyanaz a kockás sál, amit Jeruzsálemben a Via Dolorosa egyik bazárjában vettem öt dollárért, itt tíz dollárért lehetne az enyém. Hiába alkuszom, hogy ötért biztos elviszem, nem enged az árus. Pedig jó volna majd valamelyik tihanyi gyerekek egy templomi misztériumjátékhoz...

Dél felé haladunk. Az időben is, az úton is. Valamiféle katonai ellenőrző ponton haladunk át. Hamarosan már a Holt tenger partján járunk, felülről az útról úgy látszik, mintha habos volna a víz széle. A kicsapódó só ez. Jobbra felettük a qumrani sziklafalak, barlangok. Odaát a tenger – a tó – másik oldalán Jordánia van. Közöttünk a víz és drótkerítés. Kanyargós az út, eszembe jut az óceán partja Kaliforniánál – de egészen más ez.

Maszada, Heródes erődítménye. Világörökség. Turistalátványosság, érdekes. A zsidó szabadság utolsó bástyája a rómaiakkal szemben, mondja a prospektus. Drótkötélpálya, - ahogy emelkedik a kabin, úgy válnak egyre

kisebbé a pálmafák, s úgy nyílik ki előttünk a panoráma, a Holt tenger látványa. Látványos video-bemutató, majd irány fölfelé tovább. Madarak, mintha fekete rigók volnának, de nem azok. A turisták szívesen fényképezik, ők pedig szívesen jönnek az élelemre. Sok apró és nagyobb érdekesség és információ zúdul ránk. Látvány a szemnek, hideg szél a bőrnek, napsütés az arcnak, - de mennyire más ez a hely, mint a Boldogságok Hegye vagy a Tábor hegy. A Tábor hegyen szinte semmi látnivaló nem volt, csak a templom meg a panoráma: mégis úgy éreztük, hogy szent az a hely. Ez pedig egyszerűen hatalomról, emberek kegyetlen kemény munkájáról, harcokról beszél. Talán szól a történelemben eligazodni akaró észnek, de nem szól a szívhez.

Jeruzsálemből álmodoztam, a Holt tengerről soha. Hallottam ugyan, hogy a vízben nem merül el az ember, de sosem volt vágyam, hogy megfürödjem benne. De ha már itt vagyunk, miért ne? Út közben, már Jeruzsálem után elkezdte hajtogatni a kis hajókat E. Laci felesége, Kati, - nekem elvesztek a mozdulatok a kezeim közül, pedig valamikor tudtam hajót, csákót, ezt-azt hajtogatni papírból. Holt tengeri emlék, ott úszott rajta, mondhatom és mondhatjuk majd többen.

Egy önkiszolgáló étteremben gyors ebéd, majd fürdés. Átöltözni lehet az étterem alatt. Én már fürdőnadrágot vettem reggel, csak biztonságba kell helyezni a ruhákat. Egy csoportban vagyunk, útítársak és a levetett ruhák. Néhányan már benn a vízben, én még a pálmafák alatt, talpam alatt pedig a Holt tenger fövénye. Süt a nap, de az árnyékban hűvös van. A víz 17 fokos. Maurus atya alig akar kijönni a vízből. Elindítom feléje a kis hajómat, kristálytiszt a víz, az árnyékát látni a fenéken.

Magam is megmártózom, nem merülök el: sűrű sós oldat ez, nem fürdővíz. De érdekes. Szembe velem szállodák, a parton zuhanyozók, sétáló és csodálkozó emberek. Vannak, akik sötét „bányászhatnak”, zacskóba szednek sós csomókat, érdekes ajándék lesz majd otthon.

Lezuhanyozom, de úgy érzem, kevés volt: mintha sós volna mindenem. A kezemet finoman kimarta a víz.

Most a másik oldalról látom a tájat. Ide a dombok, a hegyek voltak felém, most a víz, az öblökben a parton látható fehér csikkal. A színek egymásba játszanak: kék a nagy terület, a szélén fehér csíkok, néhol sárgásbarna a part közelében, imitt-amott még zöldes is. A már alacsonyban álló Naptól hosszú árnyak képződnek és nyúlnak rá a Holt tenger partjára és vizére.

Jól látható egy jordániai város a túlsó parton. Az út mellett pedig, szinte karnyújtásnyira drótkerítés. Az egyik

mélyebb részen – az egész Holt Tenger mélyen van, a földkerekség legmélyebben fekvő része – valamilyen ültetvények fóliasátorban a pálmafák között. Közel vagyunk már Qumran-hoz. Rövid és gyors séta, körültekintés a szabadban, szemben velünk, nem messze barlangok látszanak. A Holt tengeri tekercesek lelőhelye, az esszénusok életének színhelye. Érdekes ez is, de nem érzem a lelkét. Érdekes a tudománynak, érdekes az észnek, de nem sokat jelent a szívnek, a léleknek. Érdekes a turistának, de engem, a zarándokot valahogy most nem érdekel.

Míg a többiek a vásárlást befejezik, a parkolóban egyedül sétálok, fölnézek az égre, a sötétedő kopár hegyekre. Hűvösödik, sőt talán hideg is van már. Otthon is ugyanezt az eget látni, ugyanaz a Nap jár a fejünk fölött, kel föl minden reggel és nyugszik le, amikor itt az ideje.

*„Isten nagyságát hirdeti az ég,
a mennyből vallja kezei művét.
Egy nap a másnak ezt harsogja át,
erre tanítja éj az éjszakát...” (18. Zsoltár)*

Kádfürdő, kiáztatom magamból a sötét. A görög fiatal atyák tömjént vettek számomra: becsomagolom, elteszem. Felszámolom a régi utazó bőröndömet, a szállodai szobában marad. Összecsomagolok, lefekszem: kettő óra előtt föl kell kelni, a repülőtéren három órával az indulás előtt meg kell jelenni. Tea a bárban. A busz alja tömve kofferokkal.

Nem hosszú az út Jeruzsálemből a repülőtérrig. Forgalom alig. Ott állunk a hosszú sorban, biztonságiak mindenütt, pisztollyal, puskával, mindenféle jelfogó szerkezettel. A sapka meg a térkép... Igen, kéri. Egy érzékelővel mindenkinek a sapkáját, térképét letapogatják (csak nem kísérni tudtak bennünket, merre járunk?), aztán mehetünk tovább. Csomagellenőrzés, átvilágítás – félreállítanak, kérdeznak: mi az a fémtárgy a bőröndben? Egy kis kerek tálka van benne, a tabghai kenyereskosár és két hal motívumával. A kézitáskám sem teszik a másiknak: hosszúkás fémrúd, mi az? Nem emlékszem, mi is lehet a táskámban... Büszkén kiemeltem: az apró fényképező állvány. Végül benn vagyunk mindannyian a nagy „vásárcsarnokban”, az előtérben, ahonnan szétágaznak a különböző folyosók a repülőkhöz. Sok időnk van még. Ki így, ki úgy tölti: a reggeli zsolozsmát mondja itt is, ott is egy atya. Mások számolgatnak, báméskodnak, olvasnak. Fél órával a mi gépünk, az EL-AL járat előtt megy el a magyar légitársaság gépe. Egy asszony kimondhatatlan hangosan és furcsán kiabál, alighanem ivritül, hadonászik, bot

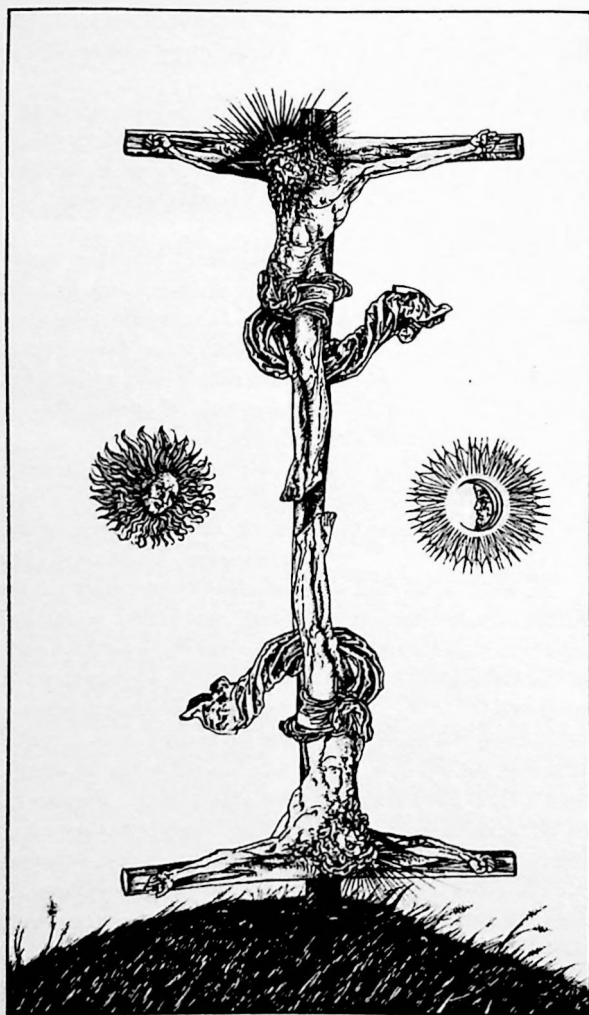
a kezében – hamarosan megjelenik sárgán villogva a kis kocsí, rajta egy hölgy és egy férfi - biztonságiak, ők próbálják lecsendesíteni.

Beszállunk. A kifutó felé közeledve a repülőgép szárnyának csúcsánál megjelenik a fölkelő Nap tűzpontja. Emelkedünk. Alattunk Tel Aviv, miként az Olajfák hegyéről a hatalmas temető: toronyházak apró kockajátékként állnak egymás mellett, miként a kősírok.

Majd a tenger, felhők, havas és kopár hegyek, három és fél órás repülés, leszállás a ködben: újra itthon.

A kis keresztekkel Tihanyban az öt árpakenyeret és két halat ábrázoló kerámia-tálról „megkínálok” a munkatársakat. Letöltöm a több, mint kétezer felvételt, - talán ezerkétszáz használható. Igazi fotó is van közöttük, talán huszonöt-harminc.

Ami azonban ennél sokkal többet ér: velem marad a Genezareti tó csillogása, a Jordán vizének csendes folyása, a Tábor hegyének belső fényessége, a Szent Sír barlangjának döbbenete, velem a pusztaság dombjainak képe, velem marad a betlehemi csillag élménye. A Béke Városának vágya. Alighanem mindörökké.

A társaságunkról, 1999.

1999. június 14.